

Jedním z hlavních turistických lákadel jsou stáda slonů, která mají nezanedbatelný vliv na zdejší vegetaci.

Co trápí národní parky na jihu Srí Lanky

Jozef Májský

Podobně jako se tříští názory na řešení problémů ve zvláště chráněných územích České republiky, třeba v nejvíce medializovaném národním parku Šumava, tak i na mnohá chráněná území ve vzdálených exotických zemích nelze pohlížet pouze přes růžové brýle. Paleta problémů, se kterými zápasí, bývá často velice pestrá. Některé jsou poměrně známé i v zahraničí, jiné si domácí raději drží pod pokličkou. Koncem roku 2010 jsem při pobytu na Srí Lance nahlédl i do třech národních parků na jihu tohoto ostrova, dříve označovaného jako Cejlon, které mají dost podobný charakter i několik společných problémů.

Odrážejí národní parky přírodu jižní Srí Lanky?

Národní parky Bundala, Uda Walawe a Yala leží na jihu Srí Lanky v suché až polosuché klimatické oblasti ostrova, ve které má rozhodující vliv severovýchodní monzun

přinášející od poloviny října do poloviny února vláhu, další srážkové maximum je v dubnu a květnu. V NP Uda Walawe dosahují nejvyšší celoroční srážkové úhrny asi 1 500 mm, v NP Yala bývají poloviční. Průměrná roční teplota v oblasti se pohybuje do 30 °C. Kromě specifických pobřežních ekosystémů, například

jedněch z nejcennějších – mangrovových porostů (mangal), zde převládají částečně opadavé monzunové lesy, trnitý buš s travnatými plochami, místy i vlhké monzunové lesy. Vedle přirozených vodních ekosystémů – řek, jezer, lagun a močálů, jejichž hydrologický režim se výrazně mění v závislosti na ročním období – hrají důležitou roli umělé vodní plochy, budované na Srí Lance již po staletí. Početná jsou menší napajedla, ojediněle se vyskytují i větší vodní nádrže – jedna postavená na řece Walawe (3 405 ha) zasahuje například do NP Uda Walawe ležícího poblíž města Embilipitiya. Ze tří národních parků se toto chráněné území nachází nejdále ve vnitrozemí a vzhledem k hustému osídlení v okolí bylo oploce-
no. Protože zde žijí početná stáda slonů indických (*Elephas maximus*), není divu, že často proniknou i přes elektrickou ohradu. Právě početné populace slona a buvola indického (*Bubalus bubalis*), zdívočelého nepůvodního potomka arního (*B. arnee*), představují jeden z důvodů, proč se v uvedených národních parcích mohou návštěvníci pohybovat pouze v doprovodu průvodce, výlučně v terénním motorovém vozidle. Velké šelmy zastupuje pouze levhart cejlonský (*Panthera pardus kotiya*): jeho nejpočetnější, asi třicetičlenná populace se vyskytuje v NP Yala. Pro člověka nepředstavuje prakticky žádné nebezpečí, podobně jako krokodýl bahenní (*Crocodylus palustris*). V NP Bundala žije i pro člověka nebezpečný krokodýl mořský (*C. porosus*).

Návštěvníci chtějí oprávněně víc

Turistika na způsob safari, která je provozována po stabilních trasách pouze ve vymezených zónách a při roční návštěvnosti až do 200 tisíc turistů, má asi méně ničivý vliv na přírodu a je rovněž ekonomicky vý-

Z množství buvolích a sloních exkrementů profitují mnozí ptáci, divočáci i menší šelmy, například mungo *Herpestes smithii*.

hodnější, než kdyby se zde pohybovalo větší množství pěších turistů. I když je zdejší turistický „safari byznys“ organizován podobně jako ve východní Africe, má trochu nižší úroveň. Nesetkali jsme se ani se speciálními ptačími pozorovatelnami pro zájemce o sledování těchto obratlovců, i když například NP Bundala patří mezi celosvětově významné ramsarské lokality. Kromě tohoto chráněného území jsme pozorovali velké množství ptačích druhů i ve dvou dalších národních parcích, bohatství vodního ptactva bylo ale největší v močálech a lagunách Bundaly. Domnívat se, že všem návštěvníkům postačí ke spokojenosti pohled na pávy korunkaté (*Pavo cristatus*), hulmany jižní (*Semnopithecus entellus priam*) a stáda velkých zvířat

– slonů, buvolů, axisů indických (*Axis axis*), jeleny sambary (*Cervus unicolor*) nebo prasata divoká, která jsme pozorovali hlavně v Yale, snad platí v případě domácích nebo indických turistů. Většina Evropanů, tedy asi třetina návštěvníků, chce určitě vidět víc.

Příliš mnoho živin?

Právě početné populace kopytníků a snad i slonů udělají sice na každého dojem, ale jejich působení na zdejší ekosystémy se i při laickém pohledu jeví jako značně rozporuplné. Nebudu asi sám, kdo se zamýšlí nad tím, jakým způsobem se zde může udržovat ekologická rovnováha, když zde prakticky chybí velké šelmy, tak typické pro africké savany.

Početné populace axisu indického nedokáže podstatně snížit ani několik levhartů, více jich padne za oběť nemocem.

Detail kvetoucí jihoamerické lantany (*Lantana cf. camara*)

Národní parky Bundala, Uda Walawe a Yala jsou pro turisty přístupné pouze s průvodcem a v terénním vozidle.

Podle sdělení domorodců a klidného chování zvířete se domnívám, že lov je zde tabu a pár pytláků má na populace velkých býložravců zanedbatelný vliv, větších ztrát místy doznaly snad jen během nedávno skončené občanské války (NP Yala). Do jaké míry měl dlouholetý konflikt mezi Sinhálci a Tamily negativní dopad na slony, nedovedu posoudit, skutečností ale zůstává, že samců s většími kly je zde jako šafránu. Oba druhy jelenů patří k původním druhům, proč zde ale tolerují zdivočelého buvola arniho a místy dokonce stáda domácího buvola indického? Jejich trus spolu se sloními „koblihami“ pokrývá někdy otevřené plochy v takové míře, že připomínají oplocené výběhy skotu v ČR a rovněž čichové vjemy jsou podobné. Na jedné straně sice mohou tyto poměry některým rostlinám a živočichům vyhovovat, na druhé straně ale musí mít nadměrná eutrofizace jednostranný vliv jak na suchozemská, tak vodní společenstva. V trusu se například líhne množství koprofágního hmyzu, jehož larvy poskytují potravu divočákům, menším šelmám – třeba mungům (*Herpestes smithii*) – a také mnoha

druhům ptáků, například v ČR žijícímu dudkovi chocholatému. Bez podrobného rozboru by bylo ovšem příliš troulalé říci, do jaké míry jsou tři srílanské národní parky „přehnojené“. Nicméně zkušenosti napovídají, že snížení populační hustoty zdejších býložravců, především buvolů, by se projevilo na zkvalitnění zdejších ekosystémů.

Invasní rostliny představují další hrozbu

Za druhý, neméně vážný problém považuji doslovné zamoření především sušších křovitých biotopů nepůvodními rostlinnými druhy. Místy v podrostu dominuje neotropická „kletba Indie“ (Curse of India) – lantana nebo libora (*Lantana camara*), která obsahuje hepatotoxiny, a proto ji zdejší býložravci nespásají. Zato její květy představují zdroj nektaru pro mnohé druhy hmyzu, například motýly. Nežádka roste spolu s dalším, ještě pichlavějším druhem – opuncí vzpřímenou (*Opuntia stricta* var. *dillenii*), která pochází rovněž z Ameriky. Její plody některým živo-

čichům určitě chutnají, ovšem tento kaktus konkuruje původnímu rostlinstvu. Do třetice sem byl z Nového světa zavlečen i třetí invazní druh – *Chromolaena odorata* z čeledi hvězdnicovitých, obsahující karcinogenní alkaloidy. Zdá se, že i rozsáhlé porosty některých asijských druhů indikují jistý stupeň degradace původních společenstev. Platí to například v případě kalotropis obrovské (*Calotropis gigantea*), byliny nebo polokeře z čeledi toješťovitých. Její chocholičnaté květenství narůžovělé barvy také navštěvuje různý hmyz a navzdory obsahu jedovatého latexu se listy této rostliny živí housenky některých motýlů. Býložraví kopytníci se jí ale vyhýbají.

Co má společného ochrana přírody v ČR a na Srí Lance

S některými negativními jevy, které uvádí literatura nebo internetové zdroje, třeba s políčky marihuany v zastrčených lesních zákoutích, jsme se nesetkali. Domorodí prospektori prý nadále pronikají podél řeky Menik do NP Yala za drahokamy, místy jsou biotopy poškozovány pastvou, vypalováním nebo výrubem dřevin.

V příspěvku jsem se pokusil naznačit, že příroda na nejižnější výspě indického subkontinentu má dost daleko do původní divočiny, ačkoliv se nám na první pohled může jevit jako ráj tropických savců, ptáků i flóry. Jak v ČR, tak i na Srí Lance se ochrana přírody neobejde bez jisté vize, koncepce a rozumných terénních opatření. Domnívám se, že mezi zhruba třemi tisícovkami občanů ČR, kteří ročně tento tropický ostrov navštíví, se mohou najít i tací, kteří budou mít dostatek poznatků, chuti a odvahy, aby hlouběji pronikli do problémů zdejší přírody a možná přispěli i dobrou radou ke správnému směřování ochrany přírody v národních parcích na jihu Srí Lanky. Dosavadní zkušenosti z jiných částí světa naznačují, že by to nebylo poprvé.

Fotografie Jozef Májsky
Autor pracuje jako zoolog na Správě CHKO Biele Karpaty v Nemšové, SR

SUMMARY

Májský J.: What is Wrong with National Parks in Southern Sri Lanka?

The Bundala, Uda Walawe and Yala National Parks (NPs) situated in southern Sri Lanka are covered mainly by partially deciduous monsoon forests, thornbush with grassland patches, at some sites also by wet monsoon forests. Diversified habitats harbour species-rich fauna there. Annually, approx. 200,000 tourists visit the NPs, particularly due to species-rich bird fauna (the Bundala NP has become a Wetland of International Importance under the Ramsar Convention) and particularly large herbivores. Herds of the Asian Elephant (*Elephas maximus*), deer,

namely the Chital (*Axis axis*) and Sambar (*Cervus unicolor*), and of the domestic Asian Water Buffalo (*Bubalus bubalis*), the feral descendent of the non-native Wild Water Buffalo (*B. arnee*) occur there. Because from large carnivores, only the rare Sri Lankan Leopard (*Panthera pardus kotiya*) inhabits the area and large herbivore populations are not regulated by hunters, large areas are overfertilized by wild animal dung and faeces. The fact influences plant communities: particularly drier bush habitats are strongly invaded by non-native plants, e.g. by the Spanish Flag (*Lantana camara*), Erect Prickly Pear (*Opuntia stricta* var. *dillenii*) and the Siam Weed (*Chromolaena odorata*). The ecosystem degradation is indicated also by some native species, e.g. by the Crown Flower (*Calotropis gigantea*). Seemingly primary wilderness shall probably need regulatory measures to be carried out by the Sri Lankan Nature Conservancy authorities.